

Пилявець О.*

ВИКЛИКИ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Авторкою проаналізовано виклики, з якими стикається демократія в сучасній системі міжнародних відносин, визначено головні загрози розвитку демократичних систем в умовах глобалізації. Розглянуто сучасні тенденції поширення демократії.

Характерною рисою сучасних міжнародних відносин є тенденція глобального поширення демократії, не лише як форми політичного устрою, але й як універсальної системи ціннісних орієнтирів та норм суспільного буття. Експансію демократії прийнято вважати лінійним хвилеподібним процесом, у якому по чергову змінюються періоди динамічного розширення демократичного ареалу та періоди відкатів демократії. При цьому кожна наступна хвиля демократизації є потужнішою, аніж попередня, охоплюючи все більше і більше країн.

Результати двох впливових світових досліджень глобальних тенденцій розвитку демократії (рейтинг «Свобода у світі – 2011», оприлюднений Freedom House та рейтинг «Індекс демократії – 2011», підготовлений виданням The Economist) свідчать, що у 2010 році продовжився відкат демократії, що триває вже більш ніж п'ять років і має дійсно глибокий та всеохоплюючий характер. Демократичні системи перехідних держав нездатні швидко та ефективно консолідуватися, а у розвинених країнах демократичні інститути, в свою чергу, піддаються корозії, що також впливає на їх активність у поширенні демократичних цінностей у світі [1, с.3].

Як зауважив ще у 2002 році американський дослідник Майкл Мак Фул, «декомунізація стала початком нової, Четвертої Хвилі: переходу до демократії та диктатури» [2, с.214]. Вже за кілька років після зазначеного спостереження на пострадянському просторі виник феномен «кольорових революцій» – повалення авторитарних режимів шляхом масштабних суспільних акцій протесту, які здебільшого відзначаються мирним характером та спрямовані насамперед на утвердження демократично-ліберальних цінностей. Їхні результати виявилися неоднозначними: політичні режими, які прийшли до влади, не вирізняються стабільністю та тяжіють до авторитарних важелів управління (Грузія, Україна). Після динамічного відкату, у 2011 революційні зміни вийшли за рамки посткомуністичного простору та охопили Туніс, Єгипет, Бахрейн, Лівію, Сирію. Несподіване піднесення «кольорових революцій» пожвавило дискусію щодо каузального зв'язку глобальної демократизації та міжнародної безпеки, а також привернуло увагу до ризиків, з якими стикається демократія на сучасному етапі.

Наведемо, на наше переконання, найвагоміші комплексні виклики, які приховують в собі ряд загроз для подальшого розвитку демократії.

По-перше, динамічна експансія демократії призвела до знецінення її змістовного наповнення та актуалізації пошуку альтернативних шляхів суспільного поступу. Режими,

* аспірант Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України
Науковий керівник: проф. Канцелярук Б.І.

які утворилися внаслідок Третьої хвилі, позначалися у науковому середовищі широким спектром спеціальних термінів (фасадні демократії, псевдодемократії, протодемократії, квазидемократії тощо) з єдиною метою: уникнути визнання того, що тренд демократії активно застосовувався для модифікації та утвердження авторитарних систем. Це, у свою чергу, призвело до появи концепцій «третього шляху»: так званого обмеженого демократичного розвитку. Ідея «керованої демократії» активно просувається Російською Федерацією, яка, в умовах прагматизації сучасних міжнародних відносин, визначила модель підконтрольної уряду демократії ключовим елементом своїх ціннісних орієнтирів в рамках квазі-ідеологічних детермінант євразійства, мультиполярного світу, «Русского мира», тощо. У цьому контексті не можна також оминати увагою Китай, який демонструє альтернативну успішну модель розвитку.

По-друге, в умовах глобальної економічної кризи тенденція протиставлення демократії та ефективних реформ набуває значного масштабу, як в перехідних, так і в розвинених державах. Реформи, які потребують довгого періоду часу на впровадження, механізми регулювання економіки, зниження дефіциту – це ті кроки, на які дуже важко зважитися в умовах розвиненої ліберальної демократії. У цьому контексті показовим є приклад Грузії, яка, поступово сповзаючи до напівавторитарної системи, проводить ряд .

По-третє, вагомим викликом є залежність демократичних режимів від недемократичних міжнародних систем. Тобто спостерігається звуження сфери суверенної влади демократичних інститутів сучасної держави та делегування частини її повноважень наднаціональним інститутам. Така «передислокація влади являє собою безпосередній виклик демократії, оскільки традиційні національні моделі управління багатьма соціально-економічними процесами поступаються інтересам наднаціональних органів» [3, с.15].

Такими є найважливіші сучасні комплексні виклики демократії, від вирішення яких безпосередньо залежатиме подальший розвиток сучасної системи міжнародних відносин та її стабільність

Література

- 1 Democracy index 2010. Democracy index 2010// Report from the Economist Intelligence Unit, January 2011, - 37pp. and Freedom in the World 2011//Report from Freedom House, Selected data - January, 2011 – 34 p.
- 2 Mc Faul, Michael. The fourth wave of democracy and dictatorship. Noncooperative transitions in the Postcommunist World World Politics 54 (January 2002), p.212–244
- 3 Вайнштейн Г. И. Меняющийся мир и проблемы функционирования демократии // Мировая экономика и международные отношения (МЭМО) – №9, 2007 – с. 3-17.